

Entrevista a JAUME ASENS

“El dret és una eina de dominació, però si se’n fa un ús contrahegemònic, pot ser una eina d’emancipació social”

Jordi Oliveras

La recerca d’alternatives al moment econòmic, polític i social que estem vivint pot passar per propostes tècniques innovadores dins dels àmbits en què treballem, però també per posicionaments i pràctiques que posin en qüestió el marc global que ens explica i que defineix el lloc des del qual fem la nostra feina. Com apunta Rubén Martínez a l’article publicat en aquest número, es pot innovar desobeint, i possiblement ens trobem en una situació en què té sentit plantejar-s’ho. Hem pensat que una entrevista a l’advocat Jaume Asens, fortament implicat en els moviments socials, ens podria aportar reflexions interessants en aquest sentit.

Jaume Asens (Barcelona, 1972) va cursar estudis en Dret i Filosofia a la UB, i en Ciències Polítiques i Socials a la UPF. Pertany a la Comissió de Defensa del Col·legi d’Advocats i a l’Observatori DESC (Drets Econòmics Socials i Culturals). A nivell internacional, destaca la seva participació en comissions internacionals com la de Chiapas (2000) o en l’AED i el Legal Team en la defensa dels drets dels activistes en cimeres com la de Gènova (2001).

Les seves publicacions s’han orientat cap a matèries com la seguretat, l’espai públic i els moviments socials. Així destaquen, *¿Dónde están las llaves? El movimiento okupa: prácticas y contextos sociales* (Libros de la Catarata, 2004), *Barcelona, marca registrada* (Virus, 2006) o *Políticas del terror* (Ad Hoc, 2007). El seu darrer llibre es titula *No hi ha dret(s): la il·legalitat del poder en temps de crisi* (Icaria, 2011), i l’ha escrit conjuntament amb Gerardo Pisarello, amb qui col·labora habitualment en diaris com *Público* o *Diagonal*.

En l'àmbit professional, va començar a exercir com a advocat penalista el 1995. Un dels seus primers casos va ser el del CSO Cine Princesa. I des de llavors s'ha destacat en la defensa dels drets humans i dels moviments socials. Darre-rament ha representat la FAVB en el recurs contra les orde-nances cíviques o en l'acusació popular en casos de corrupció com el de Millet, Ciutat Vella o l'Hotel del Palau. En tasques d'acusació, també ha representat altres col·lectius, com els d'assetjament immobiliari, de la Memòria Històrica o contra la Tortura (per exemple, en el cas d'El Vaquilla o els maltractaments a la comissaria de les Corts), o víctimes en delictes de lesa humanitat davant l'Audiència Nacional (per exemple, en el cas Guantánamo o el de la Flotilla de la Llibertat).

Què és l'Observatori dels Drets Econòmics, Socials i Culturals?

És una plataforma que reuneix entitats i persones fundada l'any 1998 amb l'objectiu principal de mostrar, promoure i defensar els drets econòmics, socials, culturals i ambientals –dret a l'habitatge, al treball, a l'educació, a la salut, a l'alimentació– com a drets humans fonamentals, en el mateix grau en què es troben reconeguts els drets civils i polítics.

Quines connotacions té posar l'accent en aquests drets?

Per a l'Observatori DESC, aquests drets són exigibles i han de reclamar-se amb la mateixa convicció que els drets cívics i polítics i patrimonials bàsics. La vulneració de drets i el seu incompliment obeeixen a les desigualtats de poder existents en la societat. L'exigible generalització dels drets socials requereix reclamar-los com a drets humans fonamentals, per la qual cosa han d'estar assegurats, garantits. En cas contra-ri, han d'exigir-se davant les autoritats polítiques i, si escau, davant els tribunals.

Pots posar un exemple de lluita en un àmbit concret?

Doncs en l'àmbit del dret a l'habitatge, per exemple, hem promogut juntament amb la PAH nombroses accions en la seva defensa: accions contra els desallotjaments de persones afectades per impagament d'hipoteques i, el 2013, la pre-sentació de la iniciativa legislativa popular per la dació en pagament, el lloguer social i contra els desnonaments.

“Els serveis públics són la conseqüència del seu reconeixement. Sense el reconeixement del dret a la salut, per exemple, com un dret exigible, no existirien hospitals públics per fer-lo efectiu.”

“El dret és una eina de dominació, però si se’n fa un ús contrahegemònic, pot ser una eina d’emancipació social. El dret és l’expressió del poder, però també és una aspiració de justícia dels qui hi lluiten en contra.”

Podem dir que els serveis socials són serveis que parteixen del reconeixement d’aquests drets?

En efecte, els serveis públics són la conseqüència del seu reconeixement. Sense el reconeixement del dret a la salut, per exemple, com un dret exigible, no existirien hospitals públics per fer-lo efectiu.

Podem dir que els drets són l’expressió d’un equilibri de forces?

El dret i el discurs jurídic exerceixen un paper central en la configuració de les relacions de poder. Per imposar-se a una actuació policial o un programa d’ajut econòmic, els cal la força. Però també la capacitat d’apel·lar al dret, a la legalitat, com a font de justificació. Però això també val per als moviments socials. El dret és una eina de dominació, però si se’n fa un ús contrahegemònic, pot ser una eina d’emancipació social. El dret és l’expressió del poder, però també és una aspiració de justícia dels qui hi lluiten en contra.

En tot cas, amb l’actual equilibri de forces, amb retallades constants de drets, podem ser optimistes?

El cert és que estem vivint temps d’excepció, de capitalisme desenfrenat al servei d’uns pocs poders econòmics que ningú ha escollit. L’ofensiva d’aquesta oligarquia és molt gran i hi ha en joc ni més ni menys que l’estat del benestar i les conquestes socials aconseguides per les generacions que ens han precedit. No obstant això, també és cert que l’actual règim bipartidista i monàrquic heretat del franquisme, i avui rendit a la troica, pateix una gran crisi de legitimitat. El marc mental o imaginari de la cultura de la Transició ha perdut l’hegemonia política. La cultura de la submissió per a la qual ens han entrenat els darrers quaranta anys ha donat lloc a una inèdita efervescència política. Es va veure amb la irrupció del 15-M a les places, i es veu quotidianament en desenes d’iniciatives, d’espais de solidaritat, de resistència ciutadana, que apareixen constantment arreu del territori. Hannah Arendt deia que “on el poder es desintegra, la revolució és possible”. Avui, precisament, es percep per primer cop la possibilitat de trencar amb el règim sorgit de la Transició i pactat amb els poders franquistes. Aquest escenari es pot produir o no, però és clar que el sistema actual està més esgotat que mai, amb una capacitat de regeneració baixa.

Quin paper creus que té el dret en aquest horitzó que descrius? De què depèn la defensa dels drets? Aquí han de tenir un paper important les organitzacions de drets humans i els moviments socials, oi?

En un escenari de crisi de règim com l'actual, moltes protestes no s'haurien de veure com a actes de resistència al dret, sinó de resistència a qui viola el dret des del poder públic i privat. Per exemple, ocupar un espai abandonat avui és tractat com un delictes, però es pot veure com un exercici qualificat d'un dret constitucional que l'Estat viola sistemàticament. Hi ha d'haver una batalla pel discurs del dret que permeti entendre l'especulació, i no l'okupació, com l'expressió d'incivisme i il·legalitat. Per augmentar la legitimitat de la protesta i, per tant, la deslegitimació institucional. A Llatinoamèrica, moviments populars com l'MST del Brasil fa temps que ho enfoquen així. Cal detectar les insuficiències del present i fer visibles les contradiccions sistèmiques. A més de recordar que els drets no són regals caiguts del cel. La indignació moral que produeix el món s'ha de traduir en lluites al carrer. L'home rebel de Camus fa més falta que mai.

Això significa que el paper de la desobediència al dret és un instrument fonamental, oi?

Com recordava l'expresident dels EUA Jefferson, quan la injustícia esdevé llei, la resistència és un deure. De fet, el 15-M i les seves ocupacions de places van posar la desobediència civil en el centre del debat polític. En tot cas, cal dir que es pot desobeir el dret en nom del dret. Potser sembla una contradicció el que dic, però no ho és. Quan la PAH para desallotjaments, o quan les marees socials ocupen centres de salut, escoles o altres serveis públics que es volen tancar, ho fan en nom del dret a la salut, l'habitatge o l'educació. El dret també és present en aquestes lluites. No els podem regalar tan fàcilment la legitimitat del discurs jurídic. Hem de fer córrer el discurs que és l'Estat qui viola el dret amb les seves normes. Al menys aquell que està reconegut en les constitucions o tractats internacionals com el del 1977 sobre drets socials, econòmics i culturals. Tota llei que atempti contra drets fonamentals no és una llei, deia Robespierre.

Però totes aquestes constitucions i tractats no són una mica paper mullat?

Moltes d'aquestes declaracions poden esdevenir, en efecte, paper mullat si la ciutadania no se les reapropia per denun-

“Hannah Arendt deia que ‘on el poder es desintegra, la revolució és possible’. Avui, precisament, es percep per primer cop la possibilitat de trencar amb el règim sorgit de la Transició.”

**“Com recordava
l’expresident dels
EUA Jefferson,
quan la injustícia
esdevé llei,
la resistència és
un deure.”**

ciar els seus incompliments sistemàtics per part del poder. Malgrat la seva ineficàcia, aquests textos permeten considerar les situacions d’injustícia no com a quelcom natural, sinó com a autèntiques violacions jurídiques. Amb la derrota del feixisme, la legalitat que els estats invoquen en les seves actuacions és més exigent, amb tot tipus de límits i controls als poders d’Estat i de mercat. Per això, en temps de crisi i mobilitzacions al carrer, aquesta legalitat garantista es converteix en un mirall més incòmode que mai. Perquè reflecteix l’arbitrarietat jurídica, a més d’eticopolítica, de moltes actuacions del poder fetes en nom del dret. Però també perquè permet jutjar d’una altra manera els actes de resistència i desobediència ciutadana. Des d’aquesta perspectiva, aquests apareixen com a eines més legítimes que mai. I necessàries per forçar el poder a complir la seva pròpia legalitat.

Tot això succeeix, a més, en un context on la seguretat es buida de contingut social i es redueix només a la criminalitat...

Sí, se circumscriu a la petita delinqüència de carrer, en contrast amb la de “coll blanc”. Una justícia que distingeix, com deia la gran Rosa Luxemburg, entre els “taurons impunes” i les “sardines culpables”. De fet, la justícia s’activa sota paràmetres diferents, segons que siguin els uns o els altres. Un “dret penal de l’enemic” contra qui se situa al marge o contra el sistema, com la gent del 15-M o qualsevol que gosi alçar la veu contra l’actual estat de coses. I un “dret penal de l’amic” contra aquells que confirmen amb el seu comportament els valors dominants, com en el cas de Millet. Un dret que mira cap a un altre costat quan hi ha frau fiscal, que indulta banquers com l’Alfredo Sanz, o que promou, absol o indulta la violència policial, com en el cas dels policies que són condemnats per tortures. Això és una mostra més de l’actual crisi de règim. D’un règim on la justícia també es posa al servei dels poderosos.

I en matèria de seguretat, quina podria ser una proposta alternativa?

Hi ha dos models. El del “dret a la seguretat” i el de la “seguretat en els drets”. El primer, del liberalisme, pretén la protecció dels interessos econòmics amb solucions

primordialment repressives. Aquesta opció ha triomfat als EUA i a Europa. El segon, difícil de trobar a la pràctica, vol reduir al mínim les actuacions punitives i remoure, en canvi, el desordre causat per les grans desigualtats socials. Perseguir no els dèbils, sinó els poderosos. I vincular seguretat a béns públics com salut, educació o medi ambient. A la ciutat, això implica lluitar contra fenòmens com l'assetjament immobiliari, l'especulació, el turisme massiu o la precarietat laboral. L'únic model sostenible de seguretat és el fundat no en la demagògia del populisme punitiu, sinó en el respecte de tots els drets socials, polítics i civils de tots. És escandalós que avui en dia, per exemple, a un vaguista moure un contenidor durant un piquet sindical li pugui significar una condemna de set anys de presó i que, en canvi, no es lluiti de forma efectiva i contundent contra els excessos dels poderosos. Gaudeixen encara d'amplis espais d'impunitat. A la presó, per exemple, només hi ha pobres. I ara, de forma provisional, el senyor Bárcenas.

Aquest model de seguretat de què parles és el que fa que hagi augmentat la població reclusa?

El codi penal, aquell que no va votar el PP perquè suposaria una excarceració massiva, va produir l'efecte contrari: abarrotà les presons. I l'ampli arsenal punitiu aprovat els últims anys en nom de la "seguretat" encara ha agreujat més la situació. La regulació de les classes populars ha passat d'allò que Bourdieu anomenava la "mà esquerra" –simbolitzada per educació, sanitat i habitatge social– a la seva "mà dreta": policia, justícia i presó. La creixent hipertròfia punitiva s'aplica com a pal·liatiu davant l'atròfia social en aquestes matèries. Tot plegat fa que augmentin els pobres i l'atur al mateix temps que la població penitenciària. I la sobreinversió punitiva condueix al fet que l'índex d'empresonament espanyol sigui el més alt d'Europa.

Acabem l'entrevista amb el cap bullint d'idees, amb un munt de reflexions per pair, i amb la forta intuïció que probablement cada cop es fa més necessari i imprescindible contemplar la nostra posició política i ideològica respecte al món a l'hora de plantejar-nos l'exercici de les nostres professions. **Q**

“L'únic model sostenible de seguretat és el fundat no en la demagògia del populisme punitiu, sinó en el respecte de tots els drets socials, polítics i civils de tots.”